

Poznań, 5.02.2025

dr hab. Piotr Idczak, prof. UEP
Katedra Europeistyki
Instytut Gospodarki Międzynarodowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej

napisanej przez panią mgr Małgorzatę Grodzicką-Kowalczyk pt. „Ekonomia cyrkularna w rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast”

Promotor: dr hab. Aleksandra Nowakowska, prof. UŁ

Promotor pomocniczy: dr Agnieszka Rzeńca

1. Podstawa prawna

Podstawą prawną przygotowania recenzji jest postanowienie Komisji Uniwersytetu Łódzkiego ds. stopni naukowych w dyscyplinie ekonomia i finansowe z dnia 4 listopada 2024 roku o powołaniu mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej przygotowanej przez panią mgr Małgorzatę Grodzicką-Kowalczyk oraz zwarta z Uniwersytetem Łódzkim umowa na wykonanie recenzji.

Przedstawiona poniżej recenzja zawiera ocenę spełnienia warunków stawionych dysertacjom naukowym w świetle obowiązujących przepisów prawa określonych w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668). Przeprowadzona ocena w szczególności dotyczy takich elementów jak: strona formalna pracy, trafność wyboru problematyki badawczej i jej oryginalność, postawione cele i dobór metod, warstwa merytoryczna rozprawy oraz w części podsumowującej – poziom ogólnej wiedzy teoretycznej, umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej i oryginalne podejście do rozwiązania przyjętego przez doktorantkę problemu naukowego.

2. Ocena formalna

Przygotowana praca doktorska składa się z wprowadzenia, sześciu rozdziałów posiadających rozbudowaną strukturę, zakończenia, załączników oraz spisów porządkujących elementy graficzne, w tym także zawierających bibliografię oraz spisy dokumentów prawnych i raportów. W załącznikach zamieszczono tabele zawierające podstawowe dane na temat

obszarów rewitalizacji badanych miast, scenariusz wywiadu semistrukturyzowanego przeprowadzonego z przedstawicielami urzędów miejskich, wzór opracowanego kwestionariusza ankiety wykorzystanego w badaniu świadomości przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego na temat wdrażania ekonomii cyrkularnej w rewitalizacji, a także tabele prezentujące wyniki badania ankietowego i podstawowe miary z zakresu statystyk opisowych. Integralnym elementem tej części pracy jest także szczegółowy opis metodyki budowy wskaźników syntetycznych wykorzystanych do konstrukcji autorskiego indeksu cyrkularności rewitalizacji. Cała praca liczy 334 strony, przy czym objętość tekstu zasadniczego mieści się na 278 stronach.

Struktura pracy charakteryzuje się typowym dla nauk społecznych schematem analitycznym, w którym rozważania teoretyczne na temat rzeczywistości społeczno-gospodarczej łączą się z badaniami empirycznymi. W efekcie przedstawione w początkowej części tło teoretyczne identyfikuje prawa rządzące określonymi procesami i porządkuje przejęty aparat pojęciowy, a także wyznacza i uzasadnia ramy perspektywy badawczej. Następnie w części empirycznej dokonuje się obserwacji oraz pomiaru zdarzeń i procesów służących wyjaśnieniu problemu badawczego stanowiącego główny przedmiot dociekań naukowych. Przyjęcie takiego schematu postępowania naukowego wskazuje, że nie mamy tutaj do czynienia z prostym opisem zjawisk społeczno-gospodarczych, ale otrzymujemy naukowo ugruntowane wyjaśnienie obserwacji zebranych w czasie procesu badawczego wraz z sformułowaniem konkretnych wniosków i implikacji.

Opierając się na tak zaplanowanym i systematycznym sposobie postępowania Autorka rozpoczyna rozważania teoretyczne na temat przedmiotu pracy doktorskiej od przedstawienia koncepcji gospodarki o obiegu zamkniętym (gospodarki cyrkularnej) skupiając uwagę na możliwości stosowania cyrkularnych rozwiązań w procesach bardziej efektywnego gospodarowania zasobami w odniesieniu do funkcjonowania obszarów miejskich. Następnie ukazuje znaczenie procesu rewitalizacji w rozwiązywaniu stanów kryzysowych na obszarach zdegradowanych miast proponując nowatorski koncept tzw. cyrkularnej rewitalizacji, który zakłada włączenie rozwiązań z zakresu gospodarki cyrkularnej w działania rewitalizacyjne. Przejście między częścią teoretyczną a empiryczną pracy stanowi prezentacja oraz analiza przykładów i rozwiązań strategiczno-legislacyjnych z trzech państw europejskich, które dostarczają argumentów przemawiających za powodzeniem włączania cyrkularnych rozwiązań w procesy zarządzania zdegradowanymi obszarami miast. W części empirycznej Doktoranta, konstruuje czteropłaszczyznową procedurę badawczą i opierając się na badaniach własnych, dokonała szczegółowej analizy obszarów zdegradowanych wybranych polskich miast i możliwości zastosowania działań rewitalizacyjnych uwzględniających założenia gospodarki cyrkularnej. Do sformułowania wniosków i rekomendacji posłużyła się również własnoręcznie skonstruowaną miarą badania cyrkularności rewitalizacji.

Wykorzystana w pracy bibliografia jest bardzo rozbudowana, co świadczy o dużej erudycji Doktorantki. Przedstawione pozycje charakteryzują się interdyscyplinarnym dorobkiem z zakresu ekonomii i finansów, ale także geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki

przestrzennej, nauk o polityce i administracji czy nauk socjologicznych i są właściwie dobrane do tematyki pracy i jej koncepcji. Duża część książek i artykułów naukowych pochodzi z uznanych wydawnictw, co wskazuje na wyjątkową dbałość Doktorantki w zakresie zapewnienia wysokiej jakości merytorycznej źródeł literaturowych. Szczególnie interesująca jest literatura obejmująca zagadnienia gospodarki cyrkularnej i rewitalizacji miast osadzona w kontekście rozwoju miejskiego (w tym dokumenty planistyczne/strategiczne), co nie tylko wypełnia istniejącą lukę naukową w tym obszarze, ale także podkreśla dobrą orientację w poruszanej tematyce i znajomość najnowszych doniesień naukowych i aktualnych uregulowań prawnych.

Praca napisana jest poprawnym językiem i jest starannie zredagowana. Tekst czyta się dobrze, a nieliczne drobne błędy językowe absolutnie nie utrudniają śledzenia logicznego toku wywodu. Wprawdzie niekiedy można natknąć się na długie wielokrotnie złożone zdania, jak np. zdania zajmujące osiem wierszy na str. 95 lub 134, ale nie zaburza to całościowego pozytywnego odbioru i rozumienia tekstu. Zastosowane w pracy elementy graficzne (schematy, tabele, wykresy itp.) są czytelne i przejrzyste. Przypisy oraz bibliografię sporządzono w sposób nienasuwający żadnych uwag z zachowaniem należytej staranności. Strona formalna pracy zasługuje na wysoką ocenę i jest jej silną stroną. Tym samym od strony formalnej praca spełnia wymogi stawiane pracom naukowym.

3. Trafność wyboru problematyki badawczej i jej oryginalność

Problematyka podjęta w pracy należy do kluczowych z punktu widzenia funkcjonowania i perspektyw rozwoju miast oraz ich mieszkańców. Postępujący wzrost liczby ludności na świecie i towarzyszące temu dążenie do zapewnienia dobrobytu implikuje model funkcjonowania gospodarki, który pociąga za sobą permanentne zwiększanie tempa oraz wolumenu produkcji i konsumpcji. Nasila to procesy nieustannego generowania postępu opartego na eksploatacji surowców. Takie działania skutkują nieprzerwaną presją na środowisko przyrodnicze i uwidaczniają zjawisko ograniczoności zasobów naturalnych. Nawet postrzegany za wysoce efektywny mechanizm rynkowej alokacji zasobów w tej sytuacji nie eliminuje potrzeb materiałochłonności i energochłonności procesów produkcji i świadczenia usług. Z kolei miasta powszechnie uznawane są za główne ośrodki wzrostu gospodarczego i miejsca zapewnienia dobrobytu. Cechują się one zdolnością do zapewnienia możliwie optymalnej alokacji zasobów i osiągnięcia stanu względnej równowagi. Dlatego też siły rynkowe ogólnie postrzegane są jako najpotężniejsze siły miastotwórcze, wzmacniające wśród ludzi, jak i firm, tendencje do preferowania koncentracji w aglomeracjach miejskich. Jednakże brak zdolności do adekwatnego dostosowywania się miast do stale zmieniających się warunków popytowych i podażowych prowadzi do nierówności społeczno-przestrzennych, w wyniku których pewne obszary miejskie ulegają marginalizacji i degradacji. Odpowiedzią na ten niezaprzeczalnie niekorzystny efekt rozwoju miast jest rewitalizacja. Proces ten koncentruje się na poprawie jakości życia i prowadzenia działalności gospodarczej na najbardziej

zdegradowanych obszarach miejskich i stworzeniu dogodnych warunków dla zrównoważonego rozwoju. Rewitalizacja miast łączy dynamikę architektoniczną i urbanistyczną z rozwojem gospodarczym, integracją społeczną, ładem przestrzennym i ochroną środowiska.

Miasta są zatem tymi miejscami na świecie, gdzie w pierwszej kolejności pojawia się wszystko to „co dobre i co niedobre” związane z rozwojem społeczno-gospodarczym. Konsekwencje funkcjonowania systemów produkcji i konsumpcji bazujących na linearnych modelach gospodarowania, zarówno te pożądane jak i niepożądane, są nierozzerwalnie związane z miastami. Zatem w świetle stale rosnącej ilości pozyskiwanych i przetwarzanych zasobów naturalnych oraz postępujących zmian klimatycznych istnieje pilna potrzeba budowania odporności miast i podnoszenia zdolności do kreowania równowagi w zupełnie nowych okolicznościach. W tym sensie rozwiązania z zakresu gospodarki cyrkularnej kładące nacisk na optymalizację gospodarowania poprzez zamykanie obiegu materii i energii w procesach antropogenicznych stają się efektywną alternatywą dla działań tradycyjnych. Włączenie tych rozwiązań do planów i programów rewitalizacji może zwiększyć nie tylko skuteczność i efektywność działań rewitalizacyjnych w przywracaniu bądź nadawaniu nowych funkcji obszarom zdegradowanym, ale również bezpośrednio przyczyni się do budowy odporności miast.

Patrząc na opiniowaną problematykę z takiej perspektywy, można sądzić, że praca doktorska jest bardzo aktualna i wpisuje się w najbardziej aktualne tendencje w zakresie badań w dyscyplinie ekonomia i finansowe. Porusza potrzebę odejścia od tradycyjnego modelu gospodarki miejskiej i zasobochłonności na rzecz systemu cyrkularnego ukierunkowanego na zrównoważony rozwój miast poprzez racjonalne wykorzystanie zasobów i minimalizowanie negatywnego oddziaływania na środowisko. Co więcej, ramy polityki rewitalizacji miast muszą opierać się na podejściu holistycznym, integrującym wiele różnych sfer i aktorów. Dlatego wdrożenie rozwiązań gospodarki cyrkularnej do działań rewitalizacyjnych jest działaniem wielce pożądanym. Ponadto mamy tutaj do czynienia z dylematem: rynek – państwo (władze miejskie). Doktoranta nie rozstrzyga tego dylematu. Ale w prowadzonych rozważaniach teoretycznych i analitycznych wykazuje się znamienitą umiejętnością przywoływania argumentów za koniecznością interwencjonizmu publicznego tam, gdzie siły rynkowe uwiłdoczyły miejski efekt „niedoskonałości” swego działania, oraz rekomendowania przesłanek na rzecz wzbudzania działań rynkowych tam, gdzie będzie to bardziej racjonalne i efektywne.

W celu podkreślenia znaczenia podjętej problematyki należy jeszcze odnieść się do teoretycznego i praktycznego wymiaru prowadzonej analizy. W wymiarze teoretycznym praca jest ważna, ponieważ wyjaśnia model gospodarki cyrkularnej i proponuje ramy konceptualne wdrażania cyrkularnych rozwiązań do prowadzenia zintegrowanych działań rewitalizacyjnych. Z kolei w wymiarze praktycznym użyteczność tej pracy przejawia się m.in. poprzez przedstawienie propozycji rozwiązań (cyrkularnych) mogących mieć zastosowanie w niwelowaniu stanów kryzysowych na obszarach zdegradowanych polskich miast oraz

sformułowaniu rekomendacji dla władz publicznych w omawianym obszarze, w tym zaproponowaniu miary cyrkularności.

Temat (tytuł) ocenianej pracy doktorskiej został sformułowany prawidłowo z jednoczesnym wskazaniem podjętego problemu badawczego. Omawiana problematyka w przyjętych ramach analitycznych ma charakter unikatowy, a sama praca doktorska jest oryginalna. Należy nadmienić, że dobór problematyki i sformułowany problem badawczy są silną stroną pracy.

4. Cele badawcze i dobór metod

Uzasadniając potrzebę włączania cyrkularnych modeli gospodarowania do procesów zarządzania miastami, w tym procesu rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich, Doktorantka wychodzi z założenia, że: „współczesne problemy degradacji obszarów miast w istotny sposób związane są z ich funkcjonowaniem w linearnych modelach gospodarczych” (s. 15). Założenie to co do istoty nie budzi wątpliwości, ponieważ mimo podejmowania od pewnego czasu prób zapętlania procesów produkcji i konsumpcji, procesy gospodarowania w wymiarze ogólnym opierają się na linowym eksploatacyjnym modelu mającym charakter deterministyczny. Wątpliwości natomiast rodzi drugie poczynione założenie, zgodnie z którym procesy rewitalizacyjne prowadzone w polskich miastach „uwzględniają realizację działań z zakresu ekonomii cyrkularnej”, a osoby odpowiedzialne za te działania traktują je jako działania służące poprawie „jakości zarządzania zasobami miast” (s. 15). Tak postawione założenie wskazuje na powszechność stosowania takiego podejścia w rewitalizacji prowadzonej w polskich miastach. Takie założenie byłoby zasadne, jeśli miałyby zostać poddane weryfikacji/falsyfikacji w toku prowadzonych badań. W praktyce rewitalizacyjnej polskich miast z pewnością możemy wskazać takie działania i postawy, ale stanowić one będą pewną część, a nie całość miejskiej problematyki rewitalizacyjnej. Pojawia się więc pytanie, czy musimy to weryfikować/falsyfikować, skoro wiemy jak jest? Poza tym, Autorka dalej w ramach jednego z celów badawczych identyfikuje bariery ograniczające wdrażanie rozwiązań cyrkularnych w rewitalizacji. Zatem rozumiejąc intencje Doktorantki można sądzić, że również dostrzega niedostatek działań cyrkularnych w rewitalizacji.

W dalszej części Doktorantka podaje (s. 15), że celem głównym rozprawy jest: ocena stanu i możliwości wdrażania rozwiązań z zakresu ekonomii cyrkularnej w ramach procesów rewitalizacji prowadzonych w polskich miastach małych i średnich”. Ponadto w pracy sformułowanych zostało sześć celów szczegółowych – cztery cele poznawcze, jeden cel metodologiczny i jeden cel praktyczny. Logicznie uporządkowanie celów szczegółowych poprzez ich podział na cele poznawcze, metodologiczne i praktyczne jest w pełni zrozumiałe, ponieważ wyraźnie doprecyzowuje zamierzenia dotyczące podjętej problematyki. Pewne zastrzeżenia budzi cel „CS.1: Identyfikacja przyczyn i efektów degradacji polskich miast w kontekście możliwości zastosowania rozwiązań z zakresu ekonomii cyrkularnej”. Oczywiście jest, że wszelkie działania naprawcze wymagają *a priori* dokonania diagnozy celem identyfikacji przyczyn powstania określonego stanu – w odniesieniu do tego celu tym stanem

są „efekty”. To jest zrozumiałe. Ale w drugiej części tego celu pojawia się kontekst „możliwości zastosowania rozwiązań” cyrkularnych. Można zadać pytanie, czy identyfikacja przyczyn degradacji dotyczy wszystkich obszarów, czy tylko tych, na których mogą być wdrażane działania cyrkularne? Lub czy cel ten dotyczy identyfikacji przyczyn degradacji, którym można przeciwdziałać (mogą zostać rozwiązane) poprzez wdrożenie działań cyrkularnych?

W uzupełnieniu do sformułowanych celów Doktorantka postawiła także siedem pytań badawczych, które mają służyć osiągnięciu tego celu, i na które odpowiedzi poszukuje w zgromadzonym materiale analitycznym i empirycznym. Zarówno cel główny, jak i cele szczegółowe (z wyjątkiem zasygnalizowanych niejasności co do celu CS.1) są sformułowane w sposób jasny i zrozumiały, co pozwala twierdzić, że stojące za nimi zamierzenia zostały w pracy zrealizowane.

Aspekty metodyczne podjętej problematyki badawczej zostały szczegółowo opisane we wprowadzeniu. W przyjętej strategii badawczej zastosowano podejście mieszane obejmujące badania jakościowe i ilościowe, co pozwoliło na triangulację uzyskanych wyników. Przyjęcie takiego sposobu poszukiwania odpowiedzi na postawione pytania badawcze w przypadku złożonego i wieloaspektowego problemu badawczego jest prawidłowe. W pracy doktorskiej wykorzystane zostały następujące metody badawcze:

- studia literaturowe i *case study* w części teoretycznej,
- analiza badań wtórnych w odniesieniu do identyfikacji przyczyn degradacji miast i identyfikacji działań z zakresu gospodarki cyrkularnej,
- indywidualne wywiady pogłębione (semistrukturyzowane) z lokalnymi liderami rewitalizacji w zakresie oceny stopnia wdrażania rozwiązań cyrkularnych w procesach rewitalizacji,
- badania ankietowe *PAPI* dostarczające informacji na temat barier we włączaniu rozwiązań cyrkularnych w procesy rewitalizacji,
- metody z zakresu budowy wskaźników syntetycznych w celu konstrukcji indeksu cyrkularności rewitalizacji.

Dokonany dobór i zakres metod badawczych jest prawidłowy, a rzetelność ich zastosowania zasługuje na wysoką ocenę. Niemniej jednak jedna kwestia wymagałaby rozbudowania. W ocenie stopnia wdrażania rozwiązań cyrkularnych w procesach rewitalizacji Doktoranta posłużyła się autorskim zestawem zasad „wspierających transformację w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym” (s. 19). Zasady te zostały opracowane, co Autorka wyraźnie zaznacza, na podstawie modelu RESOLVE, tj. stworzonej przez ekspertów działających pod egidą *Ellen MacArthur Foundation* typologii wdrożenia zasad gospodarki cyrkularnej. Model RESOLVE został zaprojektowany, by wspierać transformację procesową firm, a jego konsekwencją jest oddziaływanie na relację producent-konsument. Podjęta w pracy problematyka odnosi się do funkcjonowania miasta, zatem mamy tutaj do czynienia z relacją system miejski-mieszkaniec/firma. Opracowanie zasad wspierających... powinno w większym stopniu uwzględniać kontekst miejski oraz zostać poprzedzone dogłębną analizą. Pozwoliłoby

to na precyzyjne ujęcie procesów bądź wzorców postępowania w ramach poszczególnych zasad. Jest to istotne, ponieważ zasady te pełnią kluczową rolę w procedurze badawczej i służą realizacji celu CS.2. Ich nieprecyzyjne rozumienie może skutkować uzyskaniem niepoprawnych informacji. Dodam, że pożądanym byłoby dodanie kolejnego celu szczegółowego o charakterze teoretycznym, który zakładałby opracowanie tych zasad.

Konkludując, sposób przeprowadzenia badań od strony metodycznej nie budzi istotnych zastrzeżeń. Należy podkreślić, że Doktorantka przeprowadziła samodzielnie na potrzeby pracy doktorskiej rozbudowane badania empiryczne (wywiady, badania ankietowe, budowa indeksu cyrkularności rewitalizacji), co stanowi niewątpliwie silną stronę rozprawy. Należy dodać, że połączenie kilku technik badawczych wymagało bardzo dobrej znajomości przedmiotu badania, jego osadzenia na gruncie teoretycznym, a także dużych umiejętności wielopłaszczyznowego podejścia, czego Doktoranta niewątpliwie dowiodła. Na uznanie zasługuje także duża świadomość w zakresie ograniczeń dotyczących np. skonstruowanego indeksu cyrkularności rewitalizacji czy możliwości dokonywania uogólnień na podstawie uzyskanych wyników. Bez wątpienia świadczy to o ukształtowanej dojrzałości badawczej Doktorantki.

5. Warstwa merytoryczna rozprawy doktorskiej

Warstwa merytoryczna pracy doktorskiej podporządkowana jest osiągnięciu głównego celu badawczego, celów szczegółowych oraz uzyskaniu odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Szczegółowy opis tych zamierzeń zawarty został we wprowadzeniu. Tam też sporządzono przekonujące uzasadnienie problemu badawczego, omówiono strategię badawczą i metody oraz zaprezentowano wykorzystane źródła danych i informacji.

Rozdział pierwszy porusza kwestie teoretyczne związane z modelem gospodarki o obiegu zamkniętym mającym zastosowanie w systemach funkcjonowania miast. Korzystając z różnych nurtów i koncepcji teoretycznych Doktorantka analizuje czynniki rozwoju gospodarczego i kładzie nacisk na relacje między dostępnością zasobów naturalnych a funkcjonowaniem obecnego systemu gospodarczego. Opisuje linearny model wzrostu/rozwoju typowy dla czasów współczesnych, który cechuje się tworzeniem wartości dodanej kosztem racjonalizacji wykorzystania zasobów środowiskowych. Alternatywą dla tego modelu jest wprowadzenie cyrkularnych strategii rozwoju miast, co zostało właściwie uargumentowane. Rozdział ten świadczy o wręcz znakomitej orientacji Doktorantki w literaturze przedmiotu. Przemawia za tym prawidłowe rozpoznanie i umiejętne „zaadaptowanie” modelu gospodarki cyrkularnej do specyfikacji funkcjonowania systemu miejskiego.

Rozdział drugi odnosi się do problematyki rewitalizacji miast jako skoordynowanego działania władz publicznych ukierunkowanego na rozwiązywanie problemów rozwojowych zdegradowanych obszarów miejskich. Doktorantka koncentruje się w tej części na podkreśleniu znaczenia rewitalizacji w rozwoju miast, wskazując przy tym konkretne sfery

funkcjonowania miast i podając konkretne działania z zakresu gospodarki cyrkularnej, które mogą nie tylko pomóc wyjść ze stanu kryzysowego, ale także wprowadzić bardziej zrównoważony sposób funkcjonowania miast. Rozdział ten porusza także kwestie formalno-prawne prowadzenia działań rewitalizacyjnych w miastach w Polsce. Dowodzi to dużej wiedzy Doktorantki na temat obowiązujących uregulowań prawnych i procedur prowadzenia rewitalizacji w Polsce.

Omówione dwa rozdziały składają się na zasadniczą część teoretyczną pracy wymagając odrębnego ustosunkowania się w kontekście całej jej struktury i poruszenia kilku kwestii polemicznych:

- w odniesieniu do rozwoju miast dostrzec można niewystarczający poziom osadzenia procesów funkcjonowania miast na gruncie teorii ekonomicznych, w szczególności ekonomii miast (*urban economics*), (nie)korzyści lokalizacji, urbanizacji i aglomeracji,
- omówienie rewitalizacji w niedostatecznym stopniu wykorzystuje teorie ekonomiczne do wyjaśnienia przyczyn powstawania obszarów zredagowanych – brak jest przede wszystkim odniesienia do koncepcji niedoskonałości rynku (*market failures*),
- silniejszego zaakcentowania wymagałby wymiar terytorialny rewitalizacji, nie tylko poprzez przywołanie strategicznych założeń systemu zarządzania rozwojem kraju, ale także poprzez obudowanie teoretyczne uzasadniające wieloszczeblowy i wielowymiarowy charakter realizacji tego procesu,

oraz kilku kwestii pozytywnych:

- Doktorantka posiada znakomitą orientację w polskiej i zagranicznej literaturze przedmiotu,
- dokonała trafnego wyselekcjonowania omawianych zagadnień,
- prowadzone rozważania teoretyczne odnoszą się nie tylko do poglądów różnych autorów czy przedstawiają założenia koncepcyjne, ale również zwierają elementy porównań, własnej interpretacji oraz konstrukcji autorskich konceptów.

W trzecim rozdziale przedstawiono charakterystykę rozwiązań z zakresu gospodarki cyrkularnej wdrożonych jako przedsięwzięcia rewitalizacyjne w wybranych miastach Niderlandów, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Doktorantka opierając się na paradygmacie pozytywistycznym przeprowadziła badanie metodą *case study* mające na celu zidentyfikowanie cech wzorcowych, jakimi powinny się wyróżniać projekty/działania rewitalizacyjne spełniające założenia gospodarki cyrkularnej. W rozdziale zasadniczo poruszone zostały wszystkie najważniejsze aspekty funkcjonowania projektów/działań rewitalizacyjnych oraz ich oddziaływanie na otoczenie. Zaakcentowano także aspekt rynkowy jako warunek powodzenia tych projektów/działań, co jest niezwykle istotne z punktu widzenia funkcjonowania systemu miasta. Niemniej jednak potencjał tego rozdziału w świetle zastosowanej metody badawczej został wykorzystany w sposób niepełny. Zabrakło zbiorczego uogólnienia wniosków sformułowanych na podstawie wszystkich analizowanych przypadków,

co z kolei wzmacniałoby przekonanie, że prowadzone w dalszej części pracy badania i formułowane wnioski są uzasadnione merytorycznie.

Rozdział czwarty traktuje o przyczynach powstawania zdegradowanych obszarów miejskich oraz skutkach tego procesu. Jest to rozdział o charakterze empirycznym, który identyfikuje owe przyczyny w pewnym sensie utożsamiając je z cechami (czynnikami) wykorzystanymi przez władze miejskie do delimitacji obszarów zdegradowanych na potrzeby lokalnych/gminnych programów rewitalizacji. Na gruncie terminologicznym można mieć tutaj wątpliwości, czy te przyczyny są faktycznie przyczynami. Delimitacja obszarów rewitalizacji następuje na podstawie „stanów”, czyli zjawisk cechujących się określonym nasileniem istotnie niekorzystnym w stosunku do ustalonego punktu odniesienia. Stany niekorzystne są efektem przyczyn, na które to bezpośrednio powinny oddziaływać projekty rewitalizacyjne. Uwaga ta ma oczywiście charakter dyskusyjny, ponieważ jest konsekwencją przyjętej konwencji terminologicznej. Z całą pewnością rozdział ten jest efektem wnikliwego badania lokalnych/gminnych programów rewitalizacji 8 miast, a o jego ważnym wkładzie w podjętą problematykę badawczą przesądzą szczególne walory porządkowe i poznawcze, w tym sformułowane wnioski z badania.

Rozdział piąty poświęcony jest prezentacji wyników autorskiego badania empirycznego dotyczącego oceny stopnia wdrażania rozwiązań z zakresu gospodarki cyrkularnej w dotychczasowych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych. Wykorzystano w tym celu narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza wywiadu semistrukturyzowanego przeprowadzonego z przedstawicielami urzędów miejskich. Konstrukcja i zakres scenariusza wywiadu wskazują na bezpośredni związek z podjętymi zamierzeniami i gwarantują pozyskanie niezbędnych informacji. Analiza uzyskanych wyników nie budzi istotnych zastrzeżeń. Natomiast pewien niedosyt powoduje brak generalizacji wyników w postaci wniosków bądź twierdzeń, które miałyby walory bardziej uniwersalne i mogły zostać wykorzystane w szerszym kontekście.

W rozdziale szóstym przedstawione zostały wyniki dwóch kolejnych badań przeprowadzonych w ramach ustalonej strategii badawczej. Pierwsze badanie dotyczy oceny świadomości przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego na temat wdrażania przedsięwzięć spełniających założenia gospodarki cyrkularnej w rewitalizacji oraz identyfikacji barier utrudniających te procesy. Domyślam się, że Autorce chodziło o udzielenie odpowiedzi na pytanie, jak prowadzący rewitalizację w polskich miastach rozumieją (postrzegają) ekonomię cyrkularną, a nie jak ją definiują (s. 223). Pojęcie to zostało zdefiniowane w pracy. Natomiast drugie badanie polega na przeprowadzeniu pomiaru stanu wdrażania rozwiązań z zakresu gospodarki cyrkularnej w obszarze rywalizacji. W tym celu skonstruowano autorski indeks cyrkularności rewitalizacji. Sposób przeprowadzenia obu badań, jak i oceny uzyskanych wyników nie budzi istotnych zastrzeżeń i stanowi ważny atut całej pracy.

W ostatniej części pracy, zakończeniu, dokonano syntezy i sformułowano rekomendacje dotyczące cyrkularności działań rewitalizacyjnych, skierowane dla decydentów na poziomie lokalnym i krajowym. Należy podkreślić, że wnioski wynikające z przeprowadzonych przez Doktorantkę badań są ważne i pouczające dla władz samorządowych, ale także innych

interesariuszy procesu rewitalizacji. Ponadto na podkreślenie zasługuje fakt, że w tej części Doktorantka ustosunkowała się do sformułowanych celów i postawionych pytań badawczych w sposób satysfakcjonujący stwierdzając, że wszystkie cele zostały osiągnięte, a odpowiedzi uzyskane, z czym należy się zgodzić.

6. Konkluzja

Całościowa analiza pracy doktorskiej pani mgr Małgorzaty Grodzickiej-Kowalczyk skłania do sformułowanie następujących wniosków:

- Doktorantka zidentyfikowała lukę badawczą i zaproponowała rozwiązanie istotnego problemu badawczego podnosząc potrzebę włączenia rozwiązań gospodarki cyrkularnej do działań rewitalizacyjnych,
- poprawnie sformułowała cele i pytania badawcze, dobrze zaplanowała strategię badawczą i z powodzeniem opracowała i zastosowała własne narzędzia badawcze służące realizacji postawionych zamierzeń, co jednoznacznie świadczy o oryginalności rozwiązania problemu naukowego,
- doskonale opanowała obszerną i multidyscyplinarną literaturę przedmiotu oraz potrafiła ją w umiejętny sposób wykorzystać do przeprowadzenia własnych badań empirycznych,
- wykazała się wysoką umiejętnością stosowania warsztatu naukowego oraz dobrym przygotowaniem merytorycznym do podjęcia badań w naukach ekonomicznych,
- suma silnych stron opiniowanej pracy przewyższa liczbę stron słabych.

Całościowa ocena pracy jest jednoznacznie pozytywna. Praca jest oryginalna, podparta wnikliwymi studiami literaturowymi i autorskimi badaniami empirycznymi. Jej walorem jest podjęcie istotnej poznawczo i praktycznie problematyki – powiązanie rozwiązań z zakresu gospodarki cyrkularnej i rewitalizacji zdegradowanych obszarów miejskich. Silną stroną pracy są niewątpliwie badanie empiryczne i dobrze uargumentowane wnioski dla nauki i praktyki polityki publicznej.

Podsumowując stwierdzam, że rozprawa doktorska będąca przedmiotem niniejszej oceny spełnia wszystkie warunki określone w procedurze nadania stopnia doktora, zgodnie z wymaganiami zawartymi w przywołanej wyżej ustawie, oraz wnioskuję o dopuszczenie pani mgr Małgorzaty Grodzickiej-Kowalczyk do dalszych etapów postępowania doktorskiego i publicznej obrony.

Piotr Idczak